

РОЗДІЛ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ,
СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКАВНЕСОК COVID-19 В ПОТЕНЦІЙНІ ЕКОНОМІЧНІ ВТРАТИ ВРП
ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНУCOVID-19 CONTRIBUTION TO THE POTENTIAL ECONOMIC LOSSES
OF GRP OF THE BLACK SEA ECONOMIC REGION

Проаналізовано прогноз темпів падіння економіки в країнах Європи та Центральної Азії, зокрема в Україні за підсумками протікання першої та другої хвиль пандемії COVID-19 та динаміку зміни реального ВВП України. Розраховано питому вагу кількості осіб, які померли від захворювання COVID-19 в загальній кількості осіб, які на нього захворіли в окремих країнах світу, в Україні та в Причорноморському економічному регіоні. Проведено розрахунок потенційних втрат в людино-роках по Причорноморському економічному регіону від передчасної смертності від COVID-19 у віковій групі 16–59 років, зокрема в розрізі його складових. Здійснено розрахунок потенційних економічних втрат по Причорноморському економічному регіону через передчасну смертність від COVID-19 у віковій групі 16–59 років, зокрема в розрізі його складових. Розраховано внесок COVID-19 в потенційні економічні втрати ВРП Причорноморського економічного регіону та України. Сформульовано гіпотезу, що падіння ВРП України через протікання першої та другої хвиль пандемії COVID-19 можна було знизити до значення 3,97%, а по ПЕР до – 5,65%, за умови повної вакцинації населення України, збільшення фінансування системи охорони здоров'я, мотивації населення до збереження власного здоров'я тощо. Запропоновано змінити вектор державної політики з принципу патерналізму до лібертаріанського патерналізму, що дозволяє самому населенню, особливо економічно активному турбуватися за власний стан здоров'я, берегти його і зміцнювати.

Ключові слова: Причорноморський економічний регіон, потенційні економічні втрати, ВВП, ВРП, COVID-19.

The urgency of the study is related to the extremely devastating impact of the COVID-19 pandemic not only on the world economy, but also on the socio-economic situation of Ukraine, in particular the Black Sea economic region. The aim of the article is to study the contribution of the COVID-19 pandemic to the potential economic losses of the Black Sea Economic Region. The subject of the study is to assess the potential economic losses for the FER economy from premature mortality in the age group 16–59 years. Research method – the method of potential demography. The forecast of economic decline rates in Europe and Central Asia, in particular in Ukraine, based on the results of the first and second waves of the COVID-19 pandemic and the dynamics of changes in Ukraine's real GDP are analyzed. The proportion of people who died of COVID-19 in the total number of people who fell ill in some countries, Ukraine and the Black Sea economic region was calculated. The calculation of potential losses in man-years in the Black Sea economic region from premature mortality from COVID-19 in the age group 16–59 years, in particular in terms of its components. The calculation of potential economic losses in the Black Sea economic region due to premature mortality from COVID-19 in the age group 16–59 years, in particular in terms of its components. The contribution of COVID-19 to the potential economic losses of GRPs of the Black Sea Economic Region and Ukraine is calculated. It is hypothesized that the fall in real GRP of Ukraine due to the first and second waves of the COVID-19 pandemic could be reduced to 3,97%, and for FER to – 5,65%, subject to full vaccination of the population of Ukraine, increase funding for health care motivation of the population to maintain health, introduction of health insurance, etc. It is proposed to change the vector of public policy from the principle of paternalism to libertarian paternalism with the parallel introduction of a motivational mechanism for maintaining and promoting health for all categories of the population, especially the economically active.

Key words: Black Sea economic region, potential economic losses, GDP, GRP, COVID-19.

УДК 314.17

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.73-14>

Заюков І.В.

д.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
та адміністрування
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету

Zayukov Ivan

Vinnitsia Institute of Trade
and Economics of
Kyiv National University of Trade
and Economics

Постановка проблеми. Актуальність дослідження пов'язана із надзвичайно руйнівним впливом пандемії COVID-19 не тільки на світову економіку, але і на соціально-економічне становище України, зокрема Причорноморського економічного регіону (ПЕР). Так, за даними фахівців ООН в 2020 році світова економіка скоротилась на 4,3% порівняно з 2019 роком, зокрема реальний ВВП України скоротився за відповідний період на 4% [1–2]. Що стосується ПЕР, то за відповідний період індекс фізичного обсягу ВРП становив,

зокрема в Миколаївській області – 91,5%; в Одеській області – 95,8%; в Херсонській області – 94,8% [2]. Пандемія COVID-19 не тільки призводить до втрат ВВП та ВРП, а, що найголовніше, – до втрат людського капіталу, що вимагає дослідження потенційних економічних втрат через передчасну смертність по ПЕР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В дослідженнях вчених вітчизняної наукової школи (Е. Лібанова [3], В. Стешенко [4], С. Пирожков [5], О. Макарова [6], Н. Рингач [7]) та багатьох інших

запропоновано науково-методологічні підходи до оцінювання втрат трудового потенціалу України, зокрема населення працездатного віку. Негативний вплив COVID-19 на економіку світу та України, зокрема сфери послуг розглянутий в багатьох наукових працях закордонних і вітчизняних вчених. Такі аспекти розглядали в своїх роботах О. Дишкантюк [8–9], К. Власюк [8], А. Марковська [9], Л. Потьомкін [8] та в багатьох інших [10–11]. Тому виникає необхідність в оцінці потенційних втрат економіки ПЕР від COVID-19.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження внеску пандемії COVID-19 в потенційні економічні втрати Причорноморського економічного регіону.

Предметом дослідження є оцінювання потенційних економічних втрат для економіки ПЕР від передчасної смертності осіб у віковій групі 16–59 років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вище було наведено, що світова економіка в 2020 році мала падіння на рівні 4,3%, хоча прогнози були значно песимістичними. Так, проаналі-

зуємо прогноз падіння економіки в країнах Європи та Центральної Азії, який був складений аналітиками СБ (рис. 1).

Прогнозні дані щодо падіння економіки, які складені фахівцями СБ (рис. 1) свідчать, що найбільше падіння в 2020 році порівняно з 2019 роком прогнозувалось в Албанії – «мінус» 8,4%; Вірменії – «мінус» 6,3%; Грузії – «мінус» 6%; Румунії – «мінус» 6,7%. Найменше падіння прогнозувалось в Казахстані – «мінус» 2,5%; Білорусі – «мінус» 2,8%; Туреччині – «мінус» 3,8%. В Україні відповідне значення очікувалось на рівні – «мінус» 5,5%, хоча як було наголошено вище реальний ВВП України скоротився за відповідний період на 4%, а середнє значення по ПЕР приблизно на «мінус» 5,96%. Доцільно провести аналіз динаміки розвитку ВВП України по кварталам за період 2019–2021 рр.

Отже, як свідчить інформація з рис. 2, що з 1 кварталу 2020 року реальний ВВП порівняно з 1 кварталом 2019 року зменшився на «мінус» 1,2%, а найбільше падіння зареєстровано в 2 кварталі 2020 році – «мінус» 11,2%. Якраз на цей

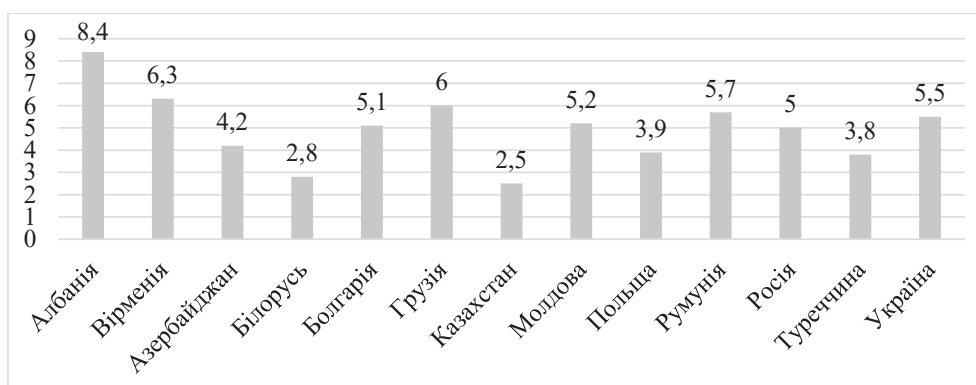

Рис. 1. Прогноз темпів падіння економіки в країнах Європи та Центральної Азії в 2020 році порівняно з 2019 роком, %

Джерело: складено автором за [12]

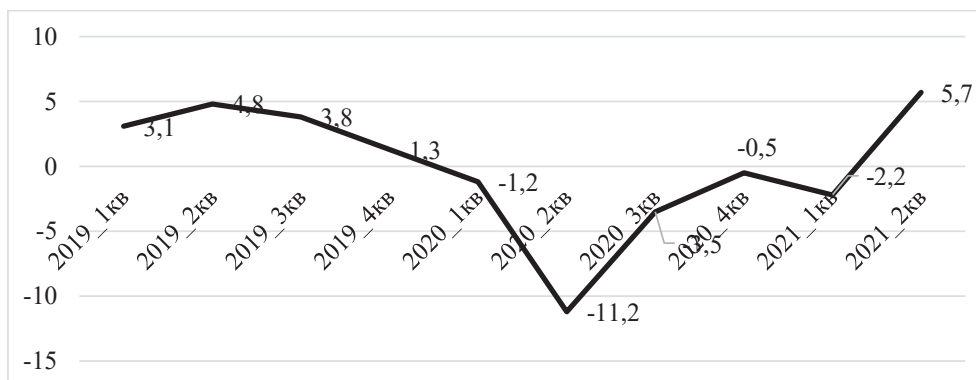

Рис. 2. Динаміка зміни реального ВВП України в 2019–2021 рр., %¹

¹ У відсотках до відповідного кварталу попереднього року.

Джерело: складено автором за [2]

період припадає перша хвиля розповсюдження пандемії COVID-19, що безпосередньо вплинула на таке величезне падіння реального ВВП. Далі падіння ВВП продовжувалось до 1 кварталу 2021 року – «мінус» 2,2%. Починаючи з 2 кварталу 2021 року реальний ВВП порівняно з другим кварталом 2020 року мав позитивну динаміку зростання – 5,7%. Відповідне падіння реального ВВП можна було знизити, а втрати людського капіталу, через смертність громадян України від COVID-19, зменшити. В статті проаналізуємо такий показник як – «*питома вага кількості осіб, які померли від COVID-19 в загальній кількості осіб, які на нього захворіли*» (рис. 3).

Отже, станом на 26.11.2021 року серед наведених вище країн з високою кількістю захворюваності на COVID-19 в світі (США – 49 млн. осіб; Індія – 34,6 млн. осіб; Бразилія – 22,06 млн. осіб; Україна – 3,4 млн. осіб) та значною смертністю (США – 798,6 тис. осіб; Індія – 476,5 тис. осіб; Бразилія – 613,7 тис. осіб; Україна – 84,2 тис. осіб) найвище значення відповідного показника становить в таких країнах, як: Росія – 2,84%; Бразилія – 2,78%; Україна – 2,47%, а найменше – відповідно в Туреччині – 0,87%; Індії – 1,35%; Великобританії – 1,44%, США – 1,63% (рис. 3).

Україна має досить високу відповідну питому вагу порівняно з розглянутими високорозвиненими країнами. Основна причина – неготовність реформованої системи охорони здоров'я до наслідків пандемії COVID-19 в умовах протікання активної соціально-економічної кризи.

Важливим в статті є проведення аналізу наведеного вище показника по Україні в регіональному розрізі (рис. 4). Отже, як свідчать дані, які наведені на рис 4. найвища питома вага кількості осіб, які померли від COVID-19 в загальній кількості осіб, які на нього захворіли становить: в Кіровоградській області – 4,15% (тобто кожен двадцять четвертий мешканець Кіровоградської області,

який захворів на COVID-19 помирає); в Луганській області – 3,45%; в Дніпропетровській області – 3,32%; в Херсонській області – 3,23%. Найменша питома вага відповідного показника зафіксована в таких областях, як: Рівненська – 1,69%; Черкаська – 1,84%; Тернопільська – 1,89%. Тобто в Рівненській області помирає від COVID-19 лише кожен 60-тий мешканець, тоді як, наприклад, в Херсонській області – кожен 31-й житель.

В цілому по Україні, як вже було наголошено вище помирає кожен 41 громадянин хворий на COVID-19, а по ПЕР – кожен 39-тий житель. Отже, в ПЕР зазначена питома вага на 0,11 в. п. вища порівняно із середнім значенням по Україні. Такі високі втрати людського капіталу в Україні через протікання пандемії COVID-19 вимагають оцінки потенційних економічних втрат через передчасну смертність осіб у працездатному віці у віковій групі 16–59 роки. В основі розрахунку цих втрат лежить *метод потенційної демографії*, який ґрунтовно описаний закордонними та вітчизняними вченими, зокрема науковцями Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України [3–7]. Вихідні дані для розрахунку наведено в таблиці 1.

В основі розрахунку потенційних економічних втрат через передчасну смертність по Україні та по складовим ПЕР необхідно скористатися показником ВРП на душу населення. Цей показник розраховується як відношення фактичного значення ВРП України (з урахуванням рівня тіньової економіки) до чисельності населення у вікових групах 16–59 роки. Чисельність постійного населення станом на 1 січня 2021 року за даними [2] по Україні за віковими групами 16–59 років становила по Україні 24618898 осіб; Миколаївській області 660229 осіб; Одеській області 1404530 осіб; Херсонській області 602542 осіб. Розподіл померлих від COVID-19 по Причорноморському економічному регіону здійснено

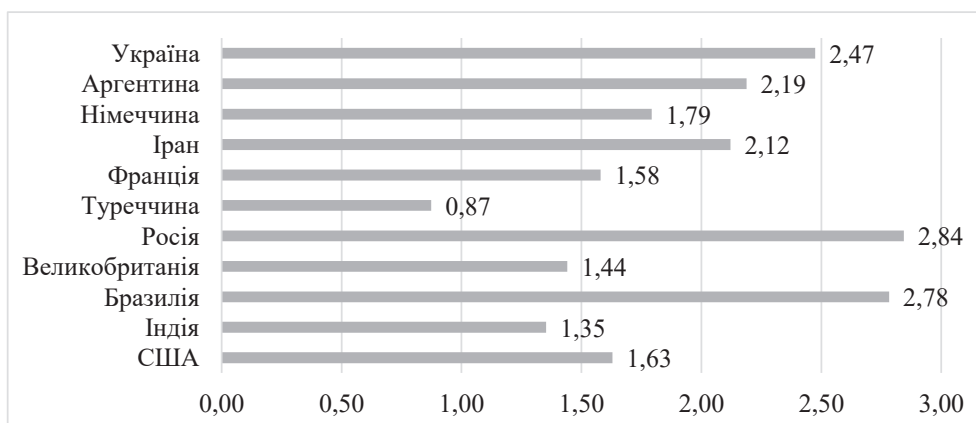

Рис. 3. Питома вага кількості осіб, які померли від COVID-19 в загальній кількості осіб, які на нього захворіли в окремих країнах світу, %

Джерело: розраховано автором за [13] (станом на 26.11.2021 р).

відповідно до статистичних даних, які наведені в [16]. Спочатку розрахуємо потенційні втрати в людино-роках по ПЕР від передчасної смертності від COVID-19 у віковій групі 16–59 роки (рис. 5) та отримані значення порівняємо із відповідними втратами по Україні.

Як свідчить інформація наведена на рис. 5, що із віком потенційні втрати по ПЕР від передчасної смертності від COVID-19 мають тенденцію до зростання. Це є об'єктивною закономірністю, оскільки відповідно до наукових досліджень в сфері медицини з'ясовано, що дана пандемія, яка розповсю-

Рис. 4. Питома вага кількості осіб, які померли від COVID-19 в загальній кількості осіб, які на нього захворіли за регіональним розрізом в Україні, %

Джерело: розраховано автором за [13] (станом на 26.11.2021 р).

Таблиця 1

Вихідні та розрахункові дані для розрахунку потенційних економічних втрат через передчасну смертність в ПЕР за рахунок фактору COVID-19

№	Показники	Значення
Вихідні дані		
1	Валовий регіональний продукт в 2019 році, млн. грн., зокрема:	3977198
2	ВРП Миколаївської області, млн. грн.	92427
3	ВРП Одеської області, млн. грн.	197153
4	ВРП Херсонської області, млн. грн.	61939
5	Індекс фізичного обсягу (ІФО) ВРП у цінах попереднього року в Україні, %, зокрема	0,960
6	ІФО Миколаївської області, %.	0,915
7	ІФО Одеської області, %.	0,958
8	ІФО Херсонської області, %.	0,948
9	Рівень тіньової економіки (РТЕ) України у відсотках до обсягу ВВП в 2020 році, %	30,0
Розрахункові дані		
10	Потенційний валовий регіональний продукт (ПВРП, надалі ВРП) в 2020 році, млн. грн., зокрема:	4963543,10
11	ПВРП Миколаївської області, млн. грн.	109941,92
12	ПВРП Одеської області, млн. грн.	245534,34
13	ПВРП Херсонської області, млн. грн.	76333,62

Джерело: складено та розраховано автором за [2; 14]

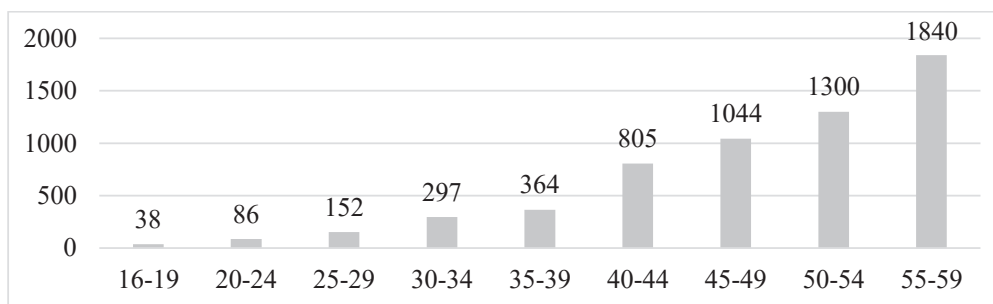

Рис. 5. Розрахунок потенційних втрат по ПЕР від передчасної смертності від COVID-19 у віковій групі 16–59 роки, людино-років

Джерело: розраховано автором за [2; 14]

джувалась в Україні в 2020 році більш агресивніше впливає на осіб старшого віку, зокрема на тих, кому більше 60 років та тих, які мають важкі хронічні захворювання, наприклад, хвороби серцево-судинної системи, новоутворення, хвороби легень тощо. Так, в цілому відповідні втрати ПЕР у віковій групі 16–59 років становили 5926 люд.-років, що становить 9,98% всіх втрат по Україні. Наприклад, найбільші втрати по ПЕР спостерігаються у віковій групі 55–59 років – 1840 люд.-років (померло від COVID-19 230 осіб) або 11,38% втрат по Україні (померло від COVID-19 – 2020 осіб) даної вікової групи. Найменші втрати по ПЕР зафіксовані у віковій групі 16-19 років – 38 люд.-років або 7,14% втрат по Україні.

Проведемо розподіл розрахованих відповідних втрат за складовими ПЕР на рис. 6. Як свідчать дані рис. 6, що найбільші відповідні втрати по ПЕР фіксуються в Одеській області у віковій групі 16–59 років – 3866 люд.-років або 65,24% від усіх втрат ПЕР та 6,5% по Україні. Наприклад, в Одеській області у віковій групі 16–19 років не було зареєстровано жодного смертельного випадку від COVID-19; у віковій групі 20–24 років передчасно померла одна особа, що призвело до потенційних втрат у кількості 43 люд.-років; у віковій групі 55–59 років – 147 осіб або втрати склали 1176 люд.-років.

Тобто дві третини всіх потенційних втрат по складовим ПЕР від передчасної смертності від COVID-19 у віковій групі 16–59 роки фіксуються на Одещині. На другому місці по відповідним втратам ПЕР розташувалась Миколаївська область, які у віковій групі 16–59 років становили 1327 люд.-років (передчасно померло в 2020 році – 104 жителя). Важливо відмітити, що у вікових групах 20–29 років не було зафіксовано жодного випадку смерті від COVID-19, а у віковій групі 16–19 років померла одна людина, що призвело до втрат 38 люд.-років. Найбільші потенційні втрати фіксуються у віковій групі 50–54 років (померло 31 особа) та складають – 403 люд.-років.

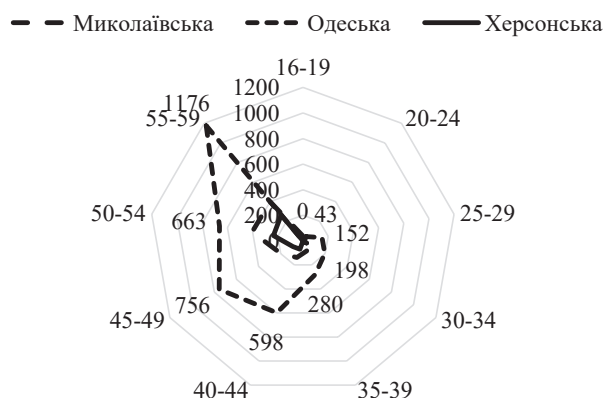

Рис. 6. Розрахунок потенційних втрат по складовим ПЕР від передчасної смертності від COVID-19 у віковій групі 16–59 роки, людино-років

Джерело: розраховано автором за [2; 14]

В Херсонській області в цілому відповідні витрати склали 733 люд.-років через передчасну смертність 61 особи, які становлять 12,37% від загальних втрат ПЕР або 1,23% по Україні. Жодних випадків передчасної смертності в 2020 році в Херсонській області через COVID-19 не зафіксовано у таких вікових групах: 16–19 років, 25–29 років, 35–39 років. Найбільші відповідні втрати спостерігаються у віковій групі 55–59 років – 264 люд.-років (померло 33 особи), що становить 36% всіх втрат по ПЕР та 0,44% по Україні по відповідній віковій групі.

Наступним етапом в розрахунку внеску COVID-19 в потенційні економічні втрати ВРП ПЕР є розрахунок вартісних і відносних показників. Так, на рис. 7 приведено розрахунок потенційних економічних втрат через передчасну смертність від COVID-19 у віковій групі 16–59 років.

Отже, наведені вище на рис. 7 дані свідчать, що в цілому ПЕР несе досить значні потенційні економічні втрати від передчасної смертності через COVID-19, які в 2020 році становили 1,2 млрд. грн., зокрема найменші втрати зафіксовано у віковій групі 16–19 років – 7,66 млн. грн., а найбільші у віковій групі – 55–59 років – 370,98 млн. грн.

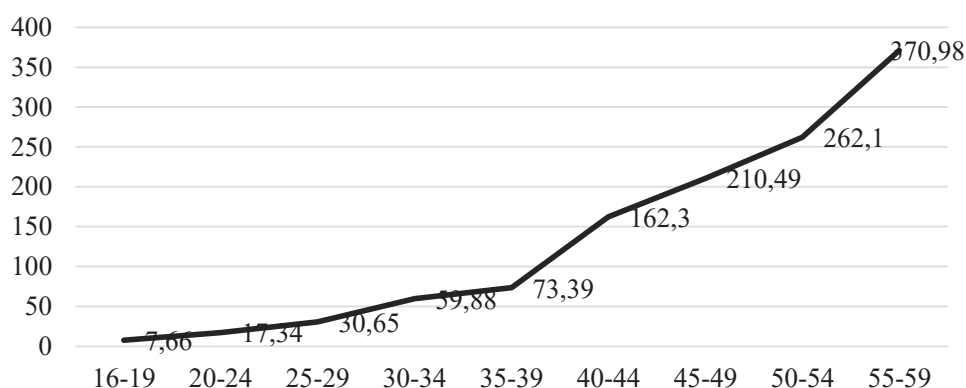

Рис. 7. Розрахунок потенційних економічних втрат по ПЕР через передчасну смертність від COVID-19 у віковій групі 16–59 років, млн. грн.

Джерело: розраховано автором за [2; 14]

В цілому наведені вище втрати ПЕР складають 9,97% від усіх втрат по відповідній причині по Україні (11,98 млрд. грн.). Розподіл потенційних економічних втрат через передчасну смертність від COVID-19 у віковій групі 16–59 років по ПЕР за основними його складовими наведено на рис. 8. Таким чином, така складова ПЕР як – Одещина має найбільші відповіді потенційні економічні втрати 779,44 млн. грн., що становить 65,24% від загальних втрат від COVID-19 по ПЕР та 6,5% по Україні.

Найменші потенційні економічні втрати в Одеській області зафіксовані у віковій групі 20–24 роки – 8,67 млн. грн., а найвищі у віковій групі 55–59 років – 237,1 млн. грн. Миколаївська область має відповідні сукупні втрати на рівні 267,54 млн. грн., що становить 22,39% по ПЕР та 2,23% відповідних втрат по Україні. Херсонська область відповідно – 147,78 млн. грн. потенційних економічних втрат або 12,36% всіх втрат по ПЕР та 1,23% по Україні.

Заключним етапом розрахунків в статті є оцінювання внеску COVID-19 в потенційні економічні втрати ВРП ПЕР та України. Тому на рис. 9 відобразимо результати відповідних розрахунків. Таким чином, внесок COVID-19 в потенційні економічні втрати ВРП ПЕР в цілому становить 0,75%, зокрема найбільші відповідні втрати склали в Одеській області – 0,32%; в Миколаївській області – 0,24%; в Херсонській області – 0,19%. В умовах протікання першої та другої хвиль пандемії COVID-19 в ПЕР протягом 2020 року втрати людського капіталу становили – 451 людське життя.

Звісно ефективних засобів боротьби з наслідками пандемії COVID-19 в умовах протікання першої і другої хвиль в Україні не було. Це призвело до втрат людського капіталу і до потенційного зменшення ВРП ПЕР. Гіпотетично, за умов наявності відповідних засобів і заходів, зокрема проведення максимальної вакцинації населення можна було уповільнити темп падіння ВРП

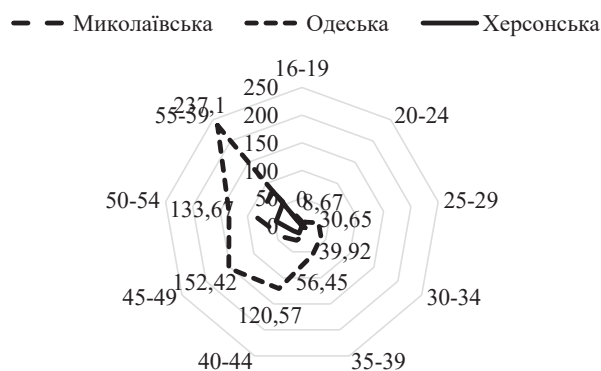

Рис. 8. Розподіл потенційних економічних втрат через передчасну смертність від COVID-19 у віковій групі 16–59 років по ПЕР за основними його складовими, млн. грн.

Джерело: розраховано автором за [2; 14]

ПЕР до «мінус» 5,65%, зокрема в Миколаївській області до «мінус» 8,26%; в Одеській області до «мінус» 5,18%; в Херсонській області до «мінус» 5,01%. Крім того, загальні потенційні економічні втрати ВРП ПЕР через передчасну смертність населення у віковій групі 16–59 років за рахунок COVID-19 в ВРП України становили в 2020 році – 0,024%, зокрема в Миколаївській області – 0,054%; в Одеській області – 0,016%; в Херсонській області – 0,03%. Якщо врахувати наведену вище гіпотезу, то падіння реального ВВП України можна було знизити до значення «мінус» 3,97%, а враховуючи інші причини передчасної смертності, зокрема хвороби серця, новоутворення, зовнішні причини, то резерв був ще істотним.

Висновки з проведеного дослідження. Доказом істотного впливу пандемії COVID-19 в світі і в Україні є надзвичайно великі обсяги падіння ВВП та ВРП. Про що свідчать прогнозовані темпи падіння економіки в країнах Європи та Центральної Азії, зокрема в Україні в 2020 році порівняно з 2019 роком. Наприклад, найвищими вони були

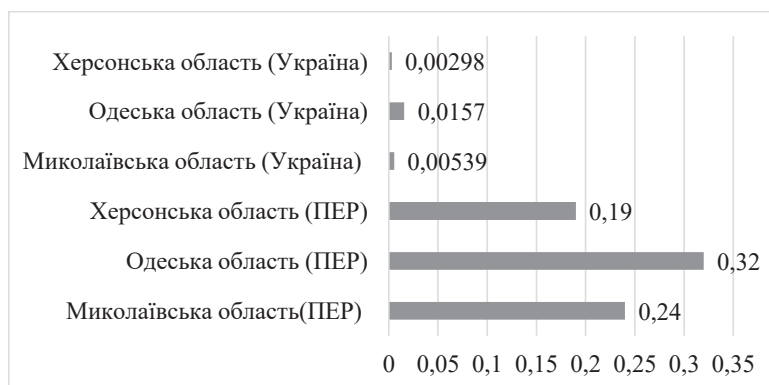

Рис. 9. Оцінювання внеску COVID-19 в потенційні економічні втрати ВРП ПЕР та України¹, %

¹ На рис. 9 відображена інформація щодо внеску COVID-19 в потенційні економічні втрати ВРП ПЕР (Херсонська, Одеська, Миколаївські області (ПЕР)); внеску COVID-19 в потенційні економічні втрати ВРП України (Херсонська, Одеська, Миколаївські області (Україна)).

Джерело: розраховано автором за [2; 14]

в Албанії – 8,4%; в Вірменії – 6,3%; в Грузії – 6%; в Україні – 5,5%. Фактично в Україні реальний ВВП скоротився до 4%. Падіння ВВП України розпочалося в 1 кварталі 2020 року – «мінус» 1,2%. Найбільший рівень падіння був зафіксований в другому кварталі 2020 року – «мінус» 11,2%. В другому кварталі 2021 року падіння зупинилось, і реальний обсяг ВВП зріс порівняно з аналогічним періодом минулого року на 5,7%. Враховуючи індекси фізичного обсягу ВРП ПЕР 2019 року, то в середньому в 2020 році падіння потенційного ВРП ПЕР становило «мінус» 6,5%, зокрема найбільше прогнозоване падіння спостерігалось в Одеській області «мінус» 5,5%.

На жаль Україна, на відміну від багатьох розвинених країн світу, наприклад Туреччина, Німеччина, Великобританія, США, має високу питому вагу кількості осіб, які померли від COVID-19 в загальній кількості осіб, які на нього захворіли. Так, порівнюючи відповідне значення з Туреччиною, то в Україні воно вище в –2,9 рази; з Індією в –1,8 рази. Розрахована питома вага кількості осіб, які померли від COVID-19 в загальній кількості осіб, які на нього захворіли за регіональним розрізом засвідчила, що найвище значення по Україні було зафіксовано в Кіровоградській області – 4,15%, а в середньому по ПЕР – 2,58%, зокрема в Миколаївській області – 2,79%; в Одеській області – 2,26%; в Херсонській області – 3,23%.

Пандемія COVID-19 призвела до передчасної смерті осіб у віковій групі 16-59 років у кількості – 4311 осіб, зокрема в ПЕР – 451 осіб. Це призвело до потенційних втрат економіки, зокрема втрати ПЕР у віковій групі 16–59 років становили 5926 люд.-років, що становить 9,98% всіх втрат по Україні. Так, найбільші відповідні втрати по ПЕР фіксуються в Одеській області у віковій групі 16–59 років – 3866 люд.-років або 65,24% від усіх втрат ПЕР та 6,5% по Україні. Якщо оціню-

вати вартісне вираження втрат, то в цілому ПЕР потенційно втратив – 1,2 млрд. грн. Одещина має найбільші відповіді потенційні економічні втрати 779,44 млн. грн., що становить 65,24% від загальних втрат від COVID-19 по ПЕР та 6,5% по Україні. Миколаївська область має відповідні сукупні втрати на рівні 267,54 млн. грн., що становить 22,39% по ПЕР та 2,23% відповідних втрат по Україні. Херсонська область відповідно – 147,78 млн. грн. потенційних економічних втрат або 12,36% всіх втрат по ПЕР та 1,23% по Україні.

Внесок COVID-19 в потенційні економічні втрати ВРП ПЕР в цілому становить 0,75%, зокрема найбільші відповідні втрати складала в Одеській області – 0,32%; в Миколаївській області – 0,24%; в Херсонській області – 0,19%. Загальні потенційні економічні втрати ВРП ПЕР через передчасну смертність населення у віковій групі 16–59 років за рахунок COVID-19 в ВРП України становили в 2020 році – 0,024%, зокрема в Миколаївській області – 0,054%; в Одеській області – 0,016%; в Херсонській області – 0,03%. Зазначені потенційні економічні втрати ВРП ПЕР та в цілому втрати ВРП України можна було суттєво знизити, зокрема, якщо населення дотримувалось елементарних санітарно-гігієнічних правил та принципів здорового способу життя. В 2021 році важливим напрямом запобігання втратам людського капіталу і ВВП є масова вакцинація. Без розуміння цього самим населенням не варто сподіватись, що адміністративні, економічні, соціальні, психологічні та інші заходи принесуть значний результат. Тому важливим завданням в державній соціально-економічній і медико-демографічній політиці має бути зміна вектору політики держави із принципів патерналізму до лібертаріанського патерналізму з паралельним запровадженням мотиваційного механізму збереження здоров'я всіх категорій населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сайт Організації Об'єднаних Націй. Світова економіка після пандемії: ООН закликає до глобальної консолідації. 2021. Нью-Йорк, 2021. URL: <https://news.un.org/ru/story/2021/01/1395082> (дата звернення: 08.12.2021).
2. Сайт Державної служби статистики України. Національні рахунки. Валовий регіональний продукт. Населення України. 2021. Київ, 2021. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 08.12.2021).
3. Смертність населення України у трудовоактивному віці : монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. 211 с.
4. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії / за ред. В. Стешенко. Київ : Ін-т економіки НАН України. 2001. 560 с.
5. Пирожков С. І. Демографічний і трудовий потенціал. Вибрані наукові праці у двох томах. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет. Т. 1., 2008. 934 с.
6. Макарова О. В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки : монографія. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2004. 328 с.
7. Рингач Н. А., Лушчик Л. В. Регіональні особливості втрат років потенційного життя через передчасну смертність від основних причин в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 3. С. 39–55.
8. Дишкантюк О. В., Потьомкін Л. М., Власюк К. В. Індустрія гостинності та туризму в умовах COVID-19: світова практика та українські реалії. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 61. С. 11–18.
9. Дишкантюк О. В., Марковська А. В. Ресторанний бізнес в умовах пандемії COVID-19: шляхи виходу з кризи. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 63. С. 20–23.
10. Tsviliy S, Gurova D. Marketing of provision of educational tourist service of the Black Sea region in the conditions of COVID-19. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 64. С. 99–107.
11. Stoyanets N, Yuanyuan X, Dongxu Q. Socially-oriented concept of personnel management in private institutions in the conditions of the COVID-19 pandemic. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 62. С. 113–118.
12. COVID-19 и человеческий капитал. Доклад Всемирного Банка об экономике региона Европы и Центральной Азии. 2020. Нью-Йорк, 2020. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34518/211643RU.pdf>. (дата звернення: 08.12.2021).
13. Сайт інформаційного агентства Мінфін. Зараження коронавірусом по різних країнам. Зараження коронавірусом в Україні. 2021. Київ, 2021. URL: <https://index.minfin.com.ua/reference/coronavirus/ukraine/> (дата звернення: 08.12.2021).
14. Сайт Міністерства економіки України. Тенденції тіньової економіки. Київ, 2021. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a> &tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki (дата звернення: 08.12.2021).
15. Статистичні таблиці. Кількість померлих за статтю, віковими групами та причинами смерті по регіонах. Київ, 2021. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/az.html (дата звернення: 08.12.2021).

REFERENCES:

1. Sajt Orhanizatsii Obiednanykh Natsij. Svitova ekonomika pislia pandemii: OON zaklykaie do hlobalnoi konsolidatsii [United Nations website. World economy after the pandemic: UN calls for global consolidation]. Available at: <https://news.un.org/ru/story/2021/01/1395082> (accessed 08 December 2021).
2. Sajt Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. Natsionalni rakhunky. Valovij rehionalnyj produkt. Naselennia Ukrainy [Website of the State Statistics Service of Ukraine. National accounts. Gross regional product. The population of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (accessed 08 December 2021).
3. Libanova E. M. (2007). Smertnist naselennia Ukrainy u trudoaktyvnomu vitsi : monohrafiia [Mortality of the population of Ukraine in working age: a monograph], Kyiv : Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 211 p.
4. Steshenko V. (2001). Demohrafichna kryza v Ukraini. Problemy doslidzhennia, vytoky, skladovi, napriamy protydii [Demographic crisis in Ukraine. Research problems, leaks, components, directions of counteraction], Instytut ekonomiky NAN Ukrainy. 560 p.
5. Pyrozkhov S. I. (2008). Demohrafichnyj i trudovyj potentsial. Vybrani naukovi pratsi u dvokh tomakh [Demographic and labor potential. Selected scientific works in two volumes], Kyiv : Kyivskij natsionalnyj torhovelno-ekonomichnyj universytet. T. 1. 934 p.
6. Makarova O. V. (2004). Derzhavni sotsialni prohramy: teoretychni aspekty, metodyka rozrobky ta otsinky : monohrafiia [State social programs: theoretical aspects, methods of development and evaluation: monograph], Kyiv : Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 328 p.
7. Rynhach N. A., Luschyk L. V. (2018). Rehionalni osoblyvosti vtrat rokiv potentsijnoho zhyttia cherez peredchashnu smertnist vid osnovnykh prychnyn v Ukraini [Regional features of loss of years of potential life due to premature mortality from the main causes in Ukraine]. *Demography and social economy*, vol. 3, pp. 39–55.
8. Dyshkantiuk O. V., Potomkin L. M., Vlasiuk K. V. (2021). Industriia hostynnosti ta turyzmu v umovakh COVID-19: svitova praktyka ta ukrainski realii [Hospitality and tourism industry in the conditions of COVID-19: world practice and Ukrainian realities]. *Black sea economic studies*, vol. 61, pp. 11–18.
9. Dyshkantiuk O. V., Markovska A. V. (2021). Restorannyj biznes v umovakh pandemii COVID-19: shliakhy vykhodu z kryzy [Restaurant business in the context of the COVID-19 pandemic: ways out of the crisis]. *Black sea economic studies*, vol. 63, pp. 20–23.
10. Tsviliy S, Gurova D. (2021). Marketing of provision of educational tourist service of the Black Sea region in the conditions of COVID-19. *Black sea economic studies*, vol. 64, pp. 99–107.

11. Stoyanets N, Yuanyuan X, Dongxu Q. (2021). Socially-oriented concept of personnel management in private institutions in the conditions of the COVID-19 pandemic. *Black sea economic studies*, vol. 62, pp. 113–118.

12. COVID-19 y chelovecheskyj kapytal. Doklad Vsemynnoho Banka ob ekonomyky rehyona Evropy y Tsentralnoj Azyu [COVID-19 and human capital. World Bank Report on the Economies of Europe and Central Asia]. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34518/> (accessed 08 December 2021).

13. Sajt informatsijnoho ahentstva Minfin. Zarazhennia koronavirusom po riznym krainam. Zarazhennia koronavirusom v Ukraini [Website of the Ministry of Finance news agency. Coronavirus infection

in different countries. Coronavirus infection in Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/reference/coronavirus/ukraine/> (accessed 08 December 2021).

14. Sajt Ministerstva ekonomiky Ukrainy. Tendentsii tinovoi ekonomiky [Website of the Ministry of Economy of Ukraine. Trends in the shadow economy]. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> (accessed 08 December 2021).

15. Statystychni tablytsi. Kilkist pomerlykh za stattiu, vikovymy hrupamy ta prychnamy smerti po rehionakh [Statistical tables. Number of deaths by sex, age groups and causes of death by region]. Available at: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/az.html (accessed 08 December 2021).